Mikko Heiniö

EERIK XIV

ooppera kolmessa näytöksessä

(Juha Siltanen)

(2008-2010)

Henkilöt:

EERIK, Kalmarin herttua, sittemmin Ruotsin kuningas Eerik XIV — mezzosopraano
MAJESTEETTI, hänen kuvitteellinen historiallinen minänsä — baritoni
JUHANA, Suomen herttua, sittemmin Ruotsin kuningas Juhana III, Eerikin velipuoli — tenori
SVANTE STURE, kreivi, ruotsalainen ylimys — basso
NILS STURE, edellisen poika — baritoni. Voi olla sama solisti kuin MAJESTEETIN roolissa, mikäli ohjaus mahdollistaa nopean vaihdon (erityisesti 7. kohtauksessa).
JÖRAN PERSSON, Eerikin pitkäaikainen sihteeri ja neuvonantaja — basso
BOVIK TATTARI, Eerikin uskollinen palvelija — bassobaritoni
HERKULES, hovinarri — tenori
KARIN MÅNSDOTTER, Sturein entinen piika, sittemmin Eerikin rakastajatar ja Ruotsin kuningatar — sopraano
MÄRTA STURE, kreivitär, Svante Sturen puoliso — altto
ROUVA ELIN, Karinin palvelijatar — sopraano

ja lisäksi aatelisia, hoviväkeä, vartijoita, kansaa.

Tapahtuu eri puolilla Ruotsin valtakuntaa vuosina 1560-84 ja tietysti nyt, oopperasalissa.

Cast of characters:

ERIC, Duke of Kalmar, later Eric XIV, King of Sweden — mezzo soprano
HIS MAJESTY, Eric's imaginary historical self — baritone
JOHN, Duke of Finland, later John III, King of Sweden, half-brother of Eric — tenor
SVANTE STURE, a count, Swedish aristocrat — bass
NILS STURE, his son — baritone. The soloist playing the role of HIS MAJESTY can play even NILS, if the staging allows quick changes of roles (especially in the 7th scene).
JÖRAN PERSSON, Eric's long-time secretary and counselor — bass
BOVIK THE TARTAR, Eric's faithful servant — bass baritone
HERCULES, the court jester — tenor
KARIN MÅNSDOTTER, once maid of the Sture family, later Eric's mistress and Queen of Sweden — soprano
MÄRTA STURE, a countess, wife of Svante Sture — contra alto
LADY ELIN, Karin's servant — soprano

Noblemen, courtiers, guards and citizens.

Scene: various parts of the Kingdom of Sweden in the years 1560-84 and – naturally – an opera house in the present time.

The musical material is based mainly on a spectral twelve tone accord and its' four components, on one hand, and on a pentatonic accord corresponding the tuning of the lute, on the other. In addition to these, elements of a musical fragment for eight voices, written by the historical Eric XIV himself, are heard throughout the opera (most clearly in the overture). The instrumental texture of the four 'idylls' in scene 28 (describing Turku/Åbo) is based on the song *Kung Erik* by Hugo Ingelius (who lived in Turku 1853-1899). At the end of scene 28 the libretto refers to Mahler's *Das Lied von der Erde* — and the music follows. Furthermore several short quotations are more or less hidden in the orchestral texture:

Alexandrov, Alexandr Vasilievich: *Gimn Rossiyskoy Federatsii* (Russia)
Baumanis, Karlis: *Dievs, Sveti Latviju* (Latvia)
Beethoven, Ludwig van: 9th symphony
Charpentier, Marc-Antoine: *Te Deum*
Haydn, Joseph: String Quartet op. 64:5
Haydn, Joseph: *Lied der Deutschen* (Germany)
Krøyer, Hans Ernst: *Det er et yndigt land* (Denmark)
Kölcsey, Ferenc: *Himnusz* (Hungary)
Luther, Martin: *Vom Himmel hoch*
Pacius, Fredrik: *Maamme*
Runjanin, Joseph: *Lijepa nasa Domovino* (Croatia)
Saizonou, Noël: *Timporata* (Benin)
Smith, John Stafford: *The Star Spangled Banner* (USA)
Trad.: *Gaudeamus igitur*
Trad.: *Mazurek Dabrowskiego* (Poland)
Trad.: *Sång till Norden* (Sweden)
Unknown: *God Save the Queen* (England) [= *Heil Dir im Siegergranz* (Germany)]
Wagner, Richard: *Der Ring des Nibelungen*
Vainio, Juha: *Sellainen ol' Viipuri*
Williamson, Roy: *Flower of Scotland*

Erik Söderblom & Juha Siltanen: Synopsis

ENSIMMÄINEN NÄYTÖS (n. 55')

ALKUSOITTO JA PROLOGI (n. 9')
Vuonna 1584, useita vuosia Eerikin kuoleman jälkeen. Rouva Märta on saapunut Karinin luokse Liuksialan kartanoon, jossa tämä on elänyt miehensä kuolemasta lähtien, esittääkseen kysymyksen: miksi petit aviomiehesi?

1. Eerik aloittaa muistelmansa (n. 4'20")
Ollessaan vuonna 1577 vankeudessa Örbyhusissa Eerik ryhtyy, mielikuvituksessaan, "kirjoittamaan muistelmiaan". "Majesteetti" pitää hänen tajunnassaan suuruudenhulluja puheitaan. Eerik: "Kuningas ei voi olla valkoinen mies — hän tahriintuu pian." Bovik, Eerikin palvelija, ja hovinarri Herkules tarkkailevat kuningasta salaa ja kommentoivat tämän toimia. Myöhemmin tulevat välisoitot (interludit) palaavat toistuvasti tähän perustilanteeseen — se on hetki, josta käsin tarina kerrotaan. Eerikiä — joka nyt on (historioitsijoiden mukaan) "täysin hullu" — vainoavat muistikuvat, eivät loogisessa järjestyksessä vaan niin kuin muisti aina toimii, hyppien ja assosioiden.

2. Herttua Eerik on lähdössä Englantiin noutamaan kuningatartaan (n. 3')
Talo Elfsborgin linnan läheisyydessä kuumana yönä 1560. Jöran Persson tulee kertomaan Eerikille laivojen olevan valmiina. Eerik haluaa tietää, elääkö hänen isänsä yhä. Käy ilmi, että Kustaa Vaasa tekee kuolemaa.

3. Interludi 1 (n. 0'40")
"Majesteetti" kommentoi Eerikin yritystä naida Englannin Elisabet. Karin: "Hän rakasti labyrintteja."

4. Uutinen keskeyttää herttua Eerikin lähdön (n. 3')
Laivassa Elfsborgin satamassa, hieman kohtausta 2 myöhemmin. Eerik näkee haaveissaan itsensä kuninkaana. Hän päättää kuningasnimensä olevan "Eerik XIV". Jöran tulee kertomaan, että isä, kuningas, on kuollut. Tämä saa Eerikin peruuttamaan matkansa. Hän toteaa nyt olevan oikea hetki astua esiin ja tarttua valtaan. Hän vaikuttaa tilanteessaan kuitenkin oudon epävarmalta.

5. Interludi 2 (n. 2'40")
"Majesteetti" valittaa veljiensä ja Sturen perheen tuhonneen hänen jokaikisen unelmansa valtaistuimen arvon mukaisen vaimon löytämisestä, kadehtineen häntä aina, juonitelleen kolmekymmentä vuotta häntä vastaan. Hän sanoo kuitenkin olleensa heitä kohtaan armollinen: "Viisas kuningas on armollinen." Herkules ja Bovik kuulevat oven taakse Eerikin mutisevan itsekseen — he olettavat tämän säveltävän. "Kolmeen viikkoon" he eivät ole kuulleet Eerikin suusta "järjen sanaa". Käy ilmi, että Eerik uskoo Karinin olevan jossakin lähistöllä, ehkäpä jossakin Örbyhusin linnan huoneista. Todellisuudessa Karin on jo Turussa. Palvelijat tietävät, ettei tätä tule paljastaa Eerikille.

6. Uusi kuningas pitää neuvoa aatelisherrojen ja sihteerinsä kanssa (n. 6'10")
Tukholman linna, 1563 (kolme vuotta myöhemmin kuin kohtaukset 2 ja 4). Eerik ilmaisee pettymyksensä aatelisiin. Aatelisten edustajat vakuuttelevat lojaaliuttaan kuninkaalle. Eerik lähettää jonkun heistä neuvottelemaan Englantiin ja Nils Sturen Lothringeniin — hän haluaa itselleen tuotavan uusia kuvia vaimokandidaateista. Hän ilmoittaa aikovansa lähteä itse rintamalle (sodassa jota Ruotsi juuri käy Tanskaa vastaan). Aateliset lähtevät. Eerik kysyy Jöranilta, miksei kunnon vaimo ota löytyäkseen. Jöran huomauttaa, ettei Eerikin ehkä kannattaisi etsiä itselleen prinsessaa; prinsessan naiminen merkitsisi liittymistä uuteen sukuun, jolle sitten olisi oltava lojaali. Hän kertoo myös Eerikin veljen, Suomen herttua Juhanan, neuvottelevan Puolan kanssa Liivinmaan asioista. Eerik käskee "hakata kappaleiksi" Juhanan miehet ja Juhanan vangittavaksi. Jöran kuvaa Eerikiä uudeksi Euroopaksi ja auringoksi. "Auringolla ei tule olla kilpailijoita."

7. Hörningsholm (n. 3'30")
Hörningsholmin linnassa, jonkin verran kohtausta 6 myöhemmin. Märta Sture yrittää taivutella miestään Svantea ja poikaansa Nilsiä olemaan toteuttamatta kuninkaan määräystä etsiä sopiva kuningatar: mikäli Eerikille ei löydettäisi sopivaa aatelista vaimoehdokasta, ei virallista kruununperijääkään ilmaantuisi, mikä merkitsisi vallan siirtymistä Sturen perheelle (tai ainakin jollekulle "hullua kuningasta" vähemmän hullulle). Svante ja Nils julistavat luottamustaan kuninkaaseen: he tottelevat häntä, "kuten Sturet ovat aina tehneet".

8. Interludi 3 (n. 1'35")
Örbyhusin linnassa: "Majesteetti" on poissa tolaltaan. Hän näyttää menettäneen keskittymiskykynsä. Eerik pohtii, kuka hän itse asiassa on. Bovik ja Herkules kommentoivat tätä olettaen, että kuningas puhuu unissaan.

9. Kuningas kiinnittää huomionsa neiti Kariniin (n. 5'15")
Tukholman linna, 1565. Kynttilät on sytytetty, verhot ripustettu ikkunoihin. Nainen — Karin, lastenhoitaja — kantaa sylissään lasta (lapsi saattaa olla Victoria, yksi monista lapsista joita Eerik sai rakastajattariensa, niin sanottujen frillojen eli jalkavaimojen kanssa). Bovik, joka "näkee" Eerikin muistiin, kertoo yleisölle tämän tapahtuvan "yksitoista vuotta sitten". Karin kävelee sinne tänne lapsi sylissään. Hän ja muut naiset laulavat kehtolaulua. Eerik ei saa unta ja käyskelee linnan huoneissa, ja näkee sitten Karinin ensi kerran. Eerikin hämmästykseksi Karin ei näytä pelkäävän häntä. Kynttilät muodostavat eräänlaisen "linnunradan" heidän taakseen. Eerik sanoo: "Tämä nainen seuratkoon minua Svartsjöhön."

10. Yö Svartsjön linnassa (n. 8')
Karinin makuuhuone. Karin palvelijattarensa rouva Elinin kanssa. Eerik kuljeksii jälleen huoneesta toiseen seurassaan Jöran, Bovik, Herkules ja muita. Karin pohtii, mitä tapahtuisi, jos kuningas tulisi hänen makuuhuoneeseensa. Eerik kävelee ympäriinsä kiihtyneenä epäilyksentäyteisistä ajatuksistaan. Jöran yrittää rauhoitella häntä. Herkules pilkkaa kuningasta. Eerik näkee valoa Karinin huoneesta. Hieman epäröityään hän astuu huoneeseen. Jöran toteaa kuninkaan olevan järjiltään. Huoneen ulkopuolella ja toisiaan kuulematta Jöran ja Elin kommentoivat Eerikin ja Karinin äänetöntä rakkauskohtausta. Elin toivoo kaiken päättyvän parhain päin, Jöran on varma, että vain hän voi saada kuninkaan järkiinsä — kunnes hän yhtäkkiä tulee ajatelleeksi sitä poliittista hyötyä, joka palvelijan ja kuninkaan välille muodostuvasta suhteesta saattaisi koitua.

11. Karin Månsdotter tulee huoneesta (n. 1'30")
Yksinpuhelussaan Karin kysyy, mikä häntä "kantaa". Hän — tähän saakka selvästi neitsyt — kertoo kuninkaan "jokseenkin oudosta käytöksestä" rakastelun aikana — ja yleensä suhteestaan Eerikiin. Hän kuvailee Eerikin kuin joksikin, joka kiipeää portaita, huutaa, nauraa, ja "saavutettuaan ylimmän portaan" kirkuu. Karinin mukaan "tätä jatkui koko kevään" — he ovat aloittaneet suhteen.

12. Interludi 4 (n. 1'05")
"Majesteetin" versio Karinin kohtaamisesta kertoo tarinan miehestä, jonka koko elämää "tästedes" valaisi syvä ja ikuinen rakkaus. Eerik keskeyttää "Majesteetin" naurullaan. Hän huutaa Nilsiä. Aulassa Bovik ja Herkules ihmettelevät naurua. He tietävät, ettei Nils enää tule — tämä on kuollut melkein kymmenen vuotta sitten.

13. Kuningas vangitsee valkotukkaisen miehen (2'30")
Eerik on pyytänyt Nils Sturen luokseen. Hän syyttää hämmästynyttä nuorta aatelismiestä kaikkien näköpiirissä olleiden nuorten naisten hurmausyrityksistä, kuninkaalle nauramisesta, Pärnun kaupungin menettämisestä viholliselle ja koko Ruotsin valtakunnan kunniakkaan historian tahraamisesta. Nils yrittää vakuuttaa lojaaliuttaan kuninkaalle, mutta Eerik toteaa, että toisin kuin Jöran, joka epäröimättä lähettäisi Nilsin kuolemaan, hän aikoo osoittaa tälle armollisuutta. Nils vangitaan.

TOINEN NÄYTÖS (n. 35')

14. Nils Sture ratsastaa Tukholmaan (n. 2'45")
Tukholman kadut ovat täynnä Nilsiä äänekkäästi pilkkaavaa kansaa. Nils ratsastaa kaupungin halki istuen takaperin puisen hevosen selässä, olkikruunu päässä. Joukko nuoria aatelismiehiä paheksuu sitä, että Eerik kohtelee Nilsiä näin. Kuitenkin he julistavat lojaaliuttaan kuninkaalle. Eerik katsoo kohtausta korkealta ikkunasta. Jöran antaa hänelle tukensa: vanha kuningas Kustaa olisi toiminut juuri samoin. Yhtäkkiä Eerik, joka on tähän asti pysytellyt hiljaa, käskee hajottamaan joukot ja tarjoamaan niille leipää ja viiniä, kuten oli luvattu — hurraavat joukot ovatkin lahjotut.

15. Nils Sture saa tehtävän (n. 3')
Seuraavana päivänä Eerik tapaa Nils Sturen ja pyytää anteeksi edellisen päivän tapahtumia. Hän väittää kaiken olleen väärinkäsitystä ja ojentaa hämmentyneelle Nilsille sormuksen vietäväksi Lothringenin prinsessalle, jonka Eerik sanoo toivovansa suostuvan vaimokseen. Nils lupaa lähteä "jo eilen, mikäli mahdollista". Hän lähtee. Jöran kyseenalaistaa repliikissään kuninkaalle tämän ratkaisun. Eerik päättää kutsua tulevana keväänä koolle säätyvaltiopäivät Upsalaan. Mutta hän käskee Jöranin sitä ennen vangita "heidät kaikki".

16. Rouva Märtan sydämessä on monta erilaista ajatusta (n. 4'45")
Hörningsholmin linnassa, jonne Eerik on lähettänyt Karinin lepäämään, Märta kohtaa Karinin. Karin on näkyvästi raskaana. Märta tajuaa, että raskaus uhkaa hänen suunnitelmaansa varmistaa se, että Eerik jäisi ilman vallanperijää: Eerikillä on Karinin suhteen selvästi erityisiä suunnitelmia. Vihjaillen Märta varoittaa Karinia:

aatelisia on runsain mitoin. Hän yrittää vaikuttaa Kariniin, jotta tämä tekisi kaikkensa parantaakseen Nilsin asemaa; Nils on matkalla kotiin Lothringenista. Märta polvistuu Karinin eteen. Karin on hämmentynyt. Karin kysyy Märtalta, mikä häntä "oikein mahtaa kantaa".

17. Interludi 5 (n. 1'45")
"Majesteetti" julistaa, että on syntynyt tyttö — kätkien pettymyksensä siitä, ettei lapsi ollutkaan poika. Hän nimeää tytön Sigridiksi. Vankilassa Eerik ihmettelee, missä "he kaikki" ovat nyt. Missä on Karin — missä on kuningas? Hän yrittää kutsua jotakuta avaamaan oven. Hän "ei ole kulkenut ovesta kahdeksaan vuoteen".

18. Kuningas ottaa vankeja (n. 2'25")
Vuonna 1567 Eerik toivottaa Tukholman linnassa aateliston jäsenet tervetulleiksi. Jöranin säestämänä hän syyttääkin heitä sitten maanpetoksesta ja julistaa heidät vangituiksi. Vangit anovat armoa, mutta Eerik ilmoittaa, että heidät tuomitaan ennen Upsalan säätyvaltiopäiviä. Jöran rauhoittelee kiihtyneitä aatelisia ironisesti vakuuttamalla, että heidät tuomitaan lain mukaan. Samalla hän osoittaa Eerikiä ilmaistakseen, kuka tämä laki on.

19. Vaunumatka (n. 1'50")
Matkalla Svartsjöstä Upsalaan Jöran kertoo ankarasti ryyppäävälle Eerikille, että Nils Sture on palannut Saksasta; Lothringenin prinsessa on lähettänyt Eerikille sormuksen. Kuningas käskee Jöranin vangita Nilsin. Hän haluaa päästä Karinin luo niin pian kuin mahdollista.

20. Kuningas Eerik viihtyy (n. 2'45")
Eerik on vahvassa humalassa. Hän etsii lohtua Karinista. Hän nauraa Karinin pelokkaalle leikinlaskulle mutta yhtäkkiä muistaa, että Nils on palannut ja ilmaantuisi paikalle illalla.

21. Nils Sture tulee Upsalaan (n. 1'25")
Upsalan linnan portti. Nils Sture pyytää päästä sisään. Hänellä on viesti Lothringenin ruhtinaalta ja mukanaan vihkisormus. Bovik ja Herkules pilkkaavat häntä pelästyneinä; he eivät avaa porttia. Eerik kuulee Nilsin huudot. Hän käskee Jöranin toimittaa Nils vankilaan.

22. Helluntai (n. 5'25")
Suuri halli Upsalan linnassa. Seuraava päivä. Eerik on yhä humalassa. Hän on hukannut puheen, joka hänen olisi määrä pitää ennen säätyvaltiopäivien kokousta. Jöranin neuvosta huolimatta hän päättää "improvisoida". Sekavassa puheessaan hän ilmoittaa paljastetun petos ja yrittää pakottaa edustajat hyväksymään hänen avioliittonsa kansannaisen, Karinin, kanssa. Yhtäkkiä hän keskeyttää puheensa ja ryntää pihan poikki kohti linnan sitä osaa, jossa Sturen perheen jäsenet ja joukko muita aatelisia ovat vangittuina. Karin näkee tämän ikkunasta ja huutaa vartijoille, etteivät nämä päästäisi kuningasta sisään. Märta ja muut paikallaolevat toteavat kauhuissaan kuninkaan tulleen hulluksi. Tyrmään ehdittyään Eerik ensiksi polvistuu — kuten vangitut aatelisetkin. Nils rukoilee kuningasta säästämään hänen henkensä. Eerik tarttuu tikariin ja tappaa Nilsin, käskee sitten vartijoiden tappaa kaikki vangit ja juoksee metsään.

23. Odensalan pappila (n. 2'40")
Muutamaa päivää myöhemmin Eerik on läheisen kylän pappilassa, vieraissa vaatteissa, selvästi järkensä menettäneenä. Karin, sotilasjoukko mukanaan, on löytänyt hänet. Karin pyytää saada jäädä psykoottisen kuninkaan kanssa kahden. Kaikesta päätellen Eerik uskoo, että kruunu kuuluu nyt Nils Sturelle. Lapsenomaisin äänenpainoin hän kosii Karinia.

24. Hiljainen kesä Tukholman linnassa (n. 2'10")
Aikaa kuluu. Kesäkuu, heinäkuu, elokuu. Eerik, enemmän tai vähemmän järjiltään, käskee vapauttaa vankilasta "jokaisen", mukaan lukien hänen veljensä Juhanan. Eerik ja Karin ovat pukeutuneet häitään varten, ja Herkules yrittää selvittää puheessaan, mikä ero on narrilla ja hullulla. Karinin päähän asetetaan kruunu.

25. Herttua Juhana puhuu (n. 1'15")
Herttua Juhana antaa määräyksen: armeijan tulee marssia kaupunkiin ja vangita Eerik. Fantasiassaan hän näkee kruunun ilmassa leijumassa ja itsensä kaappaamassa sen. Eerikin mieltä Juhana ei sano tavoittavansa mutta "hänen ruuminsa", Jöran Persson, on ilmeisimmin jo hänen käsissään.

26. Kuninkuuden loppu (n. 1'05")
Vankeudessa, kuninkaallisen linnan ikkunassa, Eerik ja Karin yrittävät kaikin voimin olla kuulematta paraikaa kidutettavan Jöran Perssonin huutoja, näkemättä tämän kohtaloa. Jöran mestataan, ja hänen silvottu ruumiinsa häpäistään julkisesti.

27. Toinen maa (n. 1'50")
Bovik ja Herkules kommentoivat ironisesti uutta maata, joka on kaukana lännestä ja verenpunaisesta auringonlaskusta. Eerik ja Karin on tuotu vankeina Turun linnaan.

Väliaika

KOLMAS NÄYTÖS (n. 55')

28. Turku (n. 17')
Vankina Turun linnassa Eerik kärsii unettomuudesta. Rauhoittaakseen häntä Karin, Bovik ja Herkules esittävät, ikään kuin eräänlaisena kehtolauluna, laajan kuvaelman, jossa he kuvailevat Turkua eurooppalaisena ideaalikaupunkina — Eerikin poliittisten unelmien satumaisena täyttymyksenä. Lopulta Eerik rauhoittuu ja nukahtaa.

29. Kuningas Juhana antaa käskyn (n. 2'50")
Kuningas Juhana uskoo, että Eerik juonittelee häntä vastaan, ja käskee vangit siirrettäväksi.

30. Eerik XIV:n matka Västeråsiin (n. 3'30")
Eerik viedään ensin Kastelholmiin, sitten Gripsholmiin ja lopulta Västeråsiin, jossa hänet ja Karin sijoitetaan erillisiin huoneisiin.

31. Eerik Västeråsin linnassa (n. 7')
Eristetyssä yksinäisyydessään Eerik vajoaa yhä syvemmäs hulluuteen. Hänen päiväkirjaansa tekemänsä muistiinpanot muuttuvat yhä fragmentaarisemmiksi. Hän uskoo Karinin olevan sellinsä seinän toisella puolella. Karin on kuitenkin jo jälleen viety Turun linnaan.

32. Rouva Märtalla on vieras (3'40")
Rouva Märta on pettynyt uuteen kuninkaaseen, joka ei ole suostunut korvaamaan hänelle hänen miehensä ja poikansa menetystä. Hän on keskeyttänyt Bovikin matkan kuningas Juhanan hoviin, jonne tämä on viemässä tietoja Eerikin voinnista. Rouva Märta pakottaa Bovikin luovuttamaan itselleen osan kirjeistä, jotka Eerik on vankilassa kirjoittanut. Hän lähettää Bovikin Turkuun, vangitun Karinin luo, mukanaan Eerikin tälle kirjoittama kirje. Kirjeen on tarkoitus osoittaa Karinille, kuinka viheliäisissä oloissa Eerikiä pidetään, ja siten taivutella Karin antamaan tukensa kapinallisten yritykselle vapauttaa Eerik. Märta laskelmoi, että entisen kuninkaan vapauttaminen johtaisi sisällissotaan ja tekisi lopun Vaasa-suvun yrityksistä säilyttää kuninkuus itsellään.

33. Viimeinen matka (n. 1'30")
Kuningas Juhanan määräyksestä Eerik siirretään Örbyhusiin.

34. Karin Månsdotter kuunvalossa (n. 4'15")
Bovik on saapunut Turkuun Rouva Märtan antama kirje mukanaan. Rouva Elin näyttää kirjeen Karinille. Kirjeessä Eerik tunnustaa kaipuunsa rakkaaseen Kariniinsa ja ilmaisee fantasioitaan tästä. Karinilta pyydetään hyväksyntää yritykselle vapauttaa Eerik, mutta Rouva Elinin ja Bovikin tyrmistykseksi tämä evää sen. Vaikka Karin tajuaa päätöksensä johtavan miehensä tuhoon, hän silti pyytää, että asiat jäisivät siten kuin nyt ovat.

35. Talvi Örbyhusin linnassa (n. 8')
Särkyneessä mielessään Eerik kohtaa "Majesteetin" viimeisessä taistelussa. Tahdonvoimiensa viimeisillä rippeillä hän lopulta vapauttaa itsensä demonistaan. Sitten, eräänlaisessa mielipuolisessa testamentissa, hän luovuttaa kuvitteellisille henkilöille kaiken mahdollisen, minkä hän kaikkivoipaisessa mielessään koskaan olisi edes voinut omistaa, aina Itämeren kaloista Intian kätilöihin. Kauhistuttavana selkeyden hetkenä hän tajuaa, ettei Karin ole ollut hänen lähellään enää pitkään aikaan ja että hänet itsensä myrkytettäisiin. Itse asiassa Bovik ja Herkules seisovat jo oven takana mukanaan lautasellinen myrkytettyä hernekeittoa, itse tietämättä että ruoka on myrkytetty.

EPILOGI: Karinin puhe rouva Märtalle (n. 6'05")
Sama aika ja paikka kuin Prologissa. Karin vastaa rouva Märtan prologissa asettamaan kysymykseen. Hän antaa vastauksen arvoituksen muodossa, mutta se voi hyvin tarkoittaa: tästedes, kun miesten yhteiskunta on sortunut, on naisten tehtävä kannatella maailmaa.

KOKONAISKESTO 2 H 25 MIN

Erik Söderblom & Juha Siltanen: Synopsis

ACT I (ca. 55')

OUVERTURE AND PROLOGUE (ca. 9')
In 1584, several years after the death of Eric, Lady Märta has come to Karin in Liuksiala mansion where Karin has been living since the death of her husband, to put her this question: why did you betray your husband?

1. Eric begins his memoirs (ca. 4'20")
Eric, as a prisoner in Örbyhus 1577, starts — in his fantasy -"writing his memoirs". ”His Majesty” gives omnipotent speeches. Eric: A king cannot be somebody who is white — he will get dirty. Bovik, Eric's servant, and the jester Hercules are secretly watching the king, commenting on his doings. The following interludes repeatedly return to this situation, from the point of which the story is told. Eric — now "completely mad", as historians tell us — is haunted by flashes of memory, not logically but rather by association, in the way memory works.

2. Duke Eric on his way to fetch his bride (ca. 3’)
A house near Elfsborg fortress on a hot night, 1560. Jöran Persson comes in to tell Eric that the ships are ready. Eric wants to know if his father is still alive. It appears that Gustaf the Great is alive but dying.

3. Interlude 1 (ca. 0'40")
”His Majesty” comments on Eric's attempt to marry Elizabeth of England. Karin: "He loved labyrinths."

4. A piece of news interrupts the Duke´s departure (ca. 3')
On a ship in the harbour of Elfsborg. Not much later than scene 2. Eric is fantasizing about himself as a king. He decides that as a king he will be called Eric ”XIV”. Jöran comes in to tell him that the father, the king, has died. This gives Eric a reason not to leave. Eric claims that it is the time for him to step forth and take the power. He appears strangely unsure with the situation.

5. Interlude 2 (ca. 2'40")
“His Majesty” complains on his brothers and the Sture family, who, as he thinks, have always destroyed his every single dream of finding a decent wife, always envied him, intriguing against him for thirty years. But, as he says, he has had mercy with them: "a wise king is a merciful one". Hercules and Bovik comment on Eric, whom they hear mutter something — they suppose he is composing music. They have not heard "a word of sense" from Eric for three weeks. It appears that Eric thinks Karin is somewhere near him, in one of the other rooms of Örbyhus castle perhaps. In fact, however, Karin is already in Turku. The servants know that this must not be revealed to Eric.

6. The new king negotiates with his nobility and his secretary (ca. 6'10")
Stockholm castle, 1563 (three years later than scene 2 and 4). Eric expresses his disappointment with the aristocracy. The representatives of the aristocracy reassure their loyalty to the king. Eric sends some of them to negotiate with England and Nils Sture to Lothringen — he wants new pictures of possible wife candidates brought to him. He announces that he himself will go to the frontier (in the war Sweden is having against Denmark). The councillors leave. Eric asks Jöran the reason for his being unable to find a wife. Jöran remarks that Eric perhaps should not look for a princess: choosing a princess would mean choosing a new family, subjecting oneself to a new loyalty. He also tells Eric that John, the duke of Finland, is negotiating with the Poles about things concerning Livonia. Eric orders John's men to "be cut into pieces", and John to be jailed. Jöran hails Eric as a new Europe, a sun. "The sun may have no competitors."

7. Hörningsholm (ca. 3'30")
At Hörningsholm castle, somewhat later than scene 6. Märta Sture tries to persuade his husband Svante and his son Nils not to fulfil the king's order to go out searching for a new queen: if no suitable aristocratic wife candidate is found for Eric, there will be no heir to the crown, which in turn would mean that the Sture family (or at least someone more in his senses than the "mad king") would get the power. Svante and Nils declare their trust to the king: they will obey him — "as the Stures have always done".

8. Interlude 3 (ca. 1'35")
In Örbyhus castle: “His Majesty” is distracted. He seems to have lost focus. Eric wonders who he himself is. Bovik and Hercules are commenting on Eric, supposing that he is speaking in his sleep.

9. The king pays attention to a Miss Karin (ca. 5'15")
Stockholm castle, 1565. Candles are lit, curtains are hung at the windows. Women. Karin, a baby-sitter, is seen carrying a child (the child might be Victoria – one of the many children Eric had with his many mistresses, the so-called “frillas”). Bovik — who “sees” into Eric's memory — tells the audience that this happens "eleven years ago". Karin walks around with the baby. She and the women sing a lullaby. Eric — walking through the rooms nearby — cannot get sleep. Eric sees Karin for the first time. To his astonishment she seems not to be afraid of him. The candles form a kind of “milky way” behind them. Eric comments: “This woman may follow me to Svartsjö.”

10. A night at Svartsjö castle (ca. 8')
Karins bedroom. Karin with her chambermaid, Lady Elin. Eric, again, walks from room to room accompanied by Jöran, Bovik, Hercules and others. Karin wonders what would happen, if the king decided to come into her chamber. Eric walks around, frenzied by suspicious thoughts. Jöran tries to calm him. Hercules mocks the king. Eric sees light from Karins room. After some hesitation Eric steps into the room. Jöran states that the king is out of his mind. Jöran and Lady Elin, now out of the chamber, not hearing each other, both comment on the silent love scene that occurs between Eric and Karin. Lady Elin hopes for the best consequences, Jöran is quite sure that he himself is the only one who could possibly keep Eric in his senses — until he suddenly comes to think of the political advantages of a possible relationship between a maid and a king.

11. Karin Månsdotter comes out of the room (ca. 1'30")
In a soliloquy Karin asks what it might be that is carrying her on. She — apparently a virgin — comments on the "somewhat bizarre behaviour" of the king during the love-making — and generally this phase of their relationship. She speaks of Eric as someone climbing up stairs, shouting, laughing and, having "reached the top", screaming. "This went on all spring", according to Karin — they have started a relationship.

12. Interlude 4 (1'05")
“His Majesty's" version of the encounter with Karin tells the story of a man, whose whole life "thereafter was" brightly lit by a deep and everlasting love. Eric interrupts “His Majesty” with a laugh. He shouts for Nils. Bovik and Hercules in the corridor wonder about the laugh. They know that Nils will not show up anymore — at this point Nils has been dead for almost ten years.

13. The king arrests the white-haired man (2'30")
Eric has bid Nils Sture come to him. He accuses the astonished young aristocrat of trying to charm every young maid in sight, laughing at the king, having lost the city of Pernau and spoiling the glorious history of the Swedish empire. Nils tries to convince the king of his loyalty, but Eric states that in spite of Jöran, who undoubtedly would sentence Nils to death, he himself will show him mercy. Nils is imprisoned.

ACT II (ca. 35')

14. Nils Sture rides to Stockholm (ca. 2'45")
The streets of Stockholm are filled with crowds of people loudly mocking Nils who, wearing a straw crown, is riding, backwards on a wooden horse, through the town. A group of young aristocrats express the opinion that it is shameful of Eric to treat Nils this way. They however also declare their loyalty to the king. Eric is watching the scene from high above. Jöran gives him his support: old king Gustav would have done exactly the same. Suddenly Eric, who has remained silent, orders the crowds to be scattered and given the bread and wine they have been promised — the cheering crowds have been bribed.

15. Nils Sture receives a mission (ca. 3')
A day later king Eric meets Nils Sture to ask him forgiveness for what had happened the day before. He claims that it had all been a misunderstanding, handling the astonished Nils a ring to be presented to the princess of Lothringen whom Eric says he hopes to marry. Nils promises to leave "already yesterday, if only possible". He leaves. Jöran questions this move of Eric's. Eric decides that the following spring he will summon the estates to Uppsala. He however orders Jöran to imprison “them all” until that.

16. There are many different thoughts in Lady Märta's mind (ca. 4'45")
At Hörningholm castle Märta confronts Karin, whom Eric has sent there to rest. Karin is visibly pregnant. Märta realizes that the pregnancy is a threat to her plans to take care that Eric would remain without an heir: Eric obviously has very special plans for Karin. In hidden words she warns Karin: the aristocracy is numerous. She tries to influence Karin to do what she can to promote the welfare of Nils who is now on his way home from Lothringen. Märta kneels before Karin. Karin is confused. She asks what it might be that is carrying her on.

17. Interlude 5 (ca. 1'45")
“His Majesty” announces the arrival of a girl — trying not to appear disappointed by not getting a son. He decides the girl will carry the name Sigrid. Eric in his prison wonders where "they all" might be now. Where is Karin — and where is the king? He is calling for somebody to open the door. He "has not walked through a door in eight years".

18. The king takes prisoners (ca. 2'25")
In 1567 Eric welcomes members of the aristocracy. Accompanied by Jöran he then accuses them of treason and announces the imprisonment of them all. The prisoners beg for mercy, but Eric states that they will be put before the estates in Uppsala and judged. Jöran ironically calms the excited aristocrats assuring them that they will be judged according to the law. Pointing at Eric he shows who the law is.

19. The coach ride (ca. 1'50")
During the voyage from Svartsjö to Uppsala Jöran informs the heavily drinking Eric that Nils Sture has returned from Germany with a ring from the princess of Lothringen to be given to Eric. The king orders Jöran to imprison Nils. He wants to be taken to Karin as soon as possible.

20. King Eric enjoying himself (ca. 2'45")
Eric is deeply drunk. He seeks comfort with Karin. He laughs at Karin's fearful jokes but suddenly remembers that Nils has returned and will show up tonight.

21. Nils Sture arrives at Uppsala (ca. 1'25")
The gate of Uppsala castle. Nils Sture asks to be let in. He has a message for the king from Germany. He has brought with him a wedding ring. Bovik and Hercules, frightened, mock him; they will not open the gate. Eric hears Nils' shouts. He tells Jöran to put Nils in jail.

22. Whitsunday (ca. 5'25")
The big hall of Uppsala castle. Next day. Eric still drunk. He has lost the speech he had been supposed to give before the assembled estates. Against Jöran's advice he decides to "improvise". In befuddled rhetoric he announces a supposed betrayal to have been revealed and tries to force the delegates to accept his marriage with a woman of the people, Karin. Abruptly he finishes his speech and runs over the courtyard towards the part of the castle where the members of the Sture family and some other aristocrats are kept in custody. Karin who sees this from a window shouts to the guards not to let the king in. Märta and other present scarily comment on the king going berserk. In the prison Eric at first kneels down, as do the imprisoned aristocrats. Nils begs the king to spare him. Eric grabs a dagger and kills Nils. Eric orders the guards to kill the other prisoners and runs out in the woods.

23. The Odensala rectory (ca. 2'40")
A couple of days later Eric is at the vicarage of a nearby village, in different clothes, clearly out of his mind. Karin, with a crowd of soldiers, has found him. Karin asks to be left alone with the psychotic king. Eric apparently believes that it now is Nils Sture who has the crown. Speaking in child-like tones he proposes to Karin.

24. A quiet summer at Stockholm castle (ca. 2'10")
Time floats by. June, July, August. Eric, more or less out of his wits, orders “everybody”, including his brother John to be freed from prison. As Eric and Karin are clothed for the wedding Hercules in a speech tries to clear out the difference between a fool and a madman. A crown is placed on Karin's head.

25. Duke John speaks (ca. 1'15")
Duke John gives an order: the army shall march into town and take Eric as a prisoner. In his fantasy he sees the crown hanging in mid-air and himself grabbing it. Eric's mind John cannot reach but "the body", Jöran Persson, is apparently in his hands.

26. The end of the kingship (ca. 1'05")
Eric and Karin, in custody, at a window in the royal castle, pretend not to hear the screams of tortured Jöran. Jöran is being decapitated and his molested body then publicly humiliated.

27. Another country (ca. 1'50")
Bovik and Hercules make ironic comments as they find themselves in a new country, far from the sun that is setting in the west, red as blood. Eric and Karin have been brought to Åbo (Turku) castle as prisoners.

Intermission

ACT III (ca. 54')

28. Turku (ca. 17')
Kept in custody in Turku castle Eric suffers from insomnia. In order to calm him down Karin, Bovik and Hercules perform, as a kind of lullaby, a vast tableau, where they depict Turku as the ideal European city – a fairy-tale fulfillment of Eric's political dreams. At last Eric calms down and falls to sleep.

29. King John gives an order (ca. 2'50")
King John, suspecting Eric to be conspiring against him, orders the prisoner to be transferred.

30. The journey of Eric XIV to Västerås (ca. 3'30")
Eric is taken first to Kastelholm, then to Gripsholm, ending up in Västerås, where Eric and Karin are put into separate rooms.

31. Eric in Västerås castle (ca. 7')
In his isolated loneliness Eric grows increasingly insane. The notations he makes in his diary become more and more fragmented. He talks to Karin, whom he believes to be behind the wall. She is, however, taken back to Turku castle.

32. Lady Märta has a visitor (3'40")
Lady Märta, disappointed with the new king, who has not agreed to compensate her for the loss of husband and son, intervenes with Bovik on his way to king John's court to give report about the imprisoned Eric. Lady Märta forces Bovik to give her some letters Eric has written in jail. She sends Bovik to Turku, where Karin is now kept in custody, with a letter from Eric to her. The letter is supposed to show under which miserable conditions Eric is kept, and thus convince her to give her support to an attempt by the rebels to free Eric from prison. Märta counts that a freeing of the former king will lead to a civil war that will ruin the Wasa family to maintain the kingship.

33. The last journey (ca. 1'30")
On King John's order Eric is transferred to Örbyhus.

34. Karin Månsdotter in moonlight (ca. 4'15")
Bovik has arrived in Turku with the letter given to him by Lady Märta. The letter is presented to Karin by Lady Elin, In the letter Eric expresses his longing for his beloved Karin, and fantasies about her. Karin, asked to give her allowance to the attempt to free Eric, to the bewilderment of Lady Elin and Bovik, denies it. Realizing, that her decision will lead to the perish of her husband, she still expresses her wish to leave things as they are.

35. The winter at Örbyhus castle (ca. 8')
Eric, in his scattered mind confronts the Majesty for a final battle. With the last remains of his willpowers, he at last frees himself of the demon. In a kind of madman's testimony he then to a multitude of fictional persons bequeaths everything that he in his omnipotent mind possibly ever might have believed that he owned, from the fishes of the Baltic Sea to the midwives of India. In a moment of frightening clarity he realizes that Karin has for a long time not been with him anymore, and that he will be poisoned. As a matter of fact Bovik and Hercules already stand behind the door with the lethal pea soup, themselves not knowing it being poisoned.

EPILOGUE: Karin's speech to Lady Märta (ca. 6'05")
In the time and place of the prologue. Karin answers the question that Lady Märta put in the prologue. The answer is given in the form of a riddle, but might well mean: it is from now on, as the society of the male has collapsed, the female who have the task of carrying the world.

TOTAL DURATION 2 H 25 MINUTES